

The image features a close-up view of a chain-link fence in the foreground, with the South African flag visible behind it. The flag's colors—red, white, green, yellow, black, and blue—are partially obscured by the diamond-shaped mesh of the fence. The text is overlaid on the left side of the image.

Radics M. Péter

Veszélyezteteti-e Dél-Afrika
jövőjét a növekvő
bevándorlás?

A tavalyi futballvébé okozta általános lelkesedés, a mindent átható nemzeti büszkeség és egység már a múlté a Dél-afrikai Köztársaságban. A 2010 júliusában zárult sporteseményt szinte azonnal milliós sztrájkok követték. Hiába tett jót a gazdaságnak a világválság, a 3-4%-os éves bővülés nem nyújtott fedezetet a szakszervezetek által követelt 8%-os közalkalmazotti béremelésre. (Economist, 2010)

2011 nyarán a helyhatósági választásokat megelőző kampány borzolta a lakosság kedélyállapotát. Botrányt okozott, hogy egyes városokban a helyi kormányzat olyan nyilvános vécéket építtetett, amelyek mindenféle takarás nélkül állnak az utca közepén. A televízióban is gyakran bemutatott toalett-torzók arra emlékeztetik a választópolgárokat, hogy az apartheid rossz emlékéből szabadulni igyekvő ország még mindig képtelen megfelelő áram-, folyóvíz- és szennyvíz-szolgál-

tatást nyújtani polgárainak. (Guardian, 2011) „Hogyan lehetséges ez abban az országban, amely a labdarúgó világbajnokságra reptereket és ötcsillagos szállodákat tudott felépíteni?” – kérdezik sokan.

Az 50 milliós Dél-Afrika továbbra is a fekete kontinens gazdasági motorja. Az ország GDP-je tulajdonképpen önmagában akkora, mint a Szaharától délre eső 47 országé összesen. A hivatalosan 25%-os (valójában 36%-ra becsült) munkanélküliséggel az állam mégsem bír. Bár már a lakosság egyharmada (több mint 15 millió) dél-afrikai fér hozzá valamilyen szociális támogatáshoz, harmaduk még mindig kevesebb, mint napi két dollárból kénytelen boldogulni.

Problémái ellenére ma is a Dél-afrikai Köztársaság a térség egyik legnépszerűbb bevándorlási célországa. Természeti szépségei, magas életszínvonalja az egész kontinensről vonzza a bevándor-

lókat. A képzetlen vagy szegény sorba érkezők bevándorlók azonban ebből keveset tapasztalnak meg. Többségük afrikai, akik jogsértések és támadások végtelen sorát kénytelenek elszenvedni.

A bevándorlás problémái Dél-Afrikában

„Azért marad itt az ember, mert nem akar visszamenni. Otthon [Ugandában] nincs semmi.” – a 21 éves Patrick Tusime szavai ezek, aki hét éve él bevándorlóként a Dél-afrikai Köztársaságban. Ő eredetileg egy tollaslabda-bajnokságra érkezett, ami három hétig tartott, azonban sok más afrikaihoz hasonlóan úgy döntött, nem tér haza. A Dél-Afrikában töltött hét éve alatt Patricket kétszer késelték meg, nyolcszor rabolták ki, és kevés kis tulajdona is elpusztult egy gyűjtogatás okozta tűzben. Bevándorlóként szinte egyáltalán nem jut orvosi ellátáshoz, szembesülnie kell az egyre erőszakosabb idegengyűlölettel és számtalanszor kellett hivatalnokokat megvesztegetnie, hogy ne utasítsák ki. (Kendal, 2010)

A gazdaságilag és társadalmilag is a kontinens legfejlettebb, legsikeresebb országai közé tartozó Dél-afrikai Köztársaság államiságának egyik nagy kudarca lehet, hogy nem tud megfelelően bánni a külföldről érkező bevándorlóival. Egy részüket illegalitásba kényszeríti, egy részüket folyamatos jogsértéseknek teszi ki és a helyi lakosság erőszakos támadásai ellen is nehezen tudja megvédeni. Azt pedig, hogy éppen az apartheidet legyőző országban ölt ijesztő méreteket az idegengyűlölet, nem csak belföldön figyelik sokan aggódva.

A jelenség azonban nem csak aggasztó társadalmi kérdésként merül fel, hanem az egyes időszakokban Afrika éltanulójának számító dél-afrikai gazdaság fejlődését is megzavarhatja. A be-

vándorlással kapcsolatos megoldatlan kérdések a gazdaság fenntarthatóságát is befolyásolhatják. Pretoria és az érintett környező országok nem csak a társadalmi feszültség oldására, de a bevándorlás kérdéseinek gazdasági szempontú megoldására vonatkozó javaslatokkal is adósak.

Semmi különleges nincs Patrick fent említett történetében. Ő is csak egyike a bevándorlók millióinak, akik a Dél-afrikai Köztársaságot választották ideiglenes otthonuknak. A papírok nélkül, gyakran illegálisan érkező bevándorlók számát megbecsülni is nagyon nehéz, a Nemzetközi Migrációs Szervezet (International Organisation of Migration – IOM) 2009-es becslése szerint számuk valahol egy- és nyolcmillió között lehet, a kormányzati források óvatosan hárommillió körülire becsülik az életvitelszerűen az országban élő külföldiek számát.

A bevándorlás nem újkeletű jelenség a Dél-afrikai Köztársaságban, az országban afrikaiak, európaiak, ázsiaiak élnek egymás mellett, keveredésük következtében pedig kialakult egy Afrikában egyedülálló, félvér réteg, a „színesek”. Ezért a dél-afrikaiak ma gyakorta „szívrávány nemzetként”¹ határozzák meg önmagukat. A népesség ilyen heterogén volta a betelepedés, a rabszolga-kereskedelem, és a kontinensen belüli vándorlások nyomán alakult ki. (Búr, 2008)

A térség „bevándorlás-politikája” gyakran változott: 1685-ben megtiltották az európaiak és a rabszolgák közötti házasságokat, a 19. században pedig útlevélrendszert vezettek be a színes bőrrűek számára. 1911-ben, az akkor brit domíniumként frissen megalakult Dél-afrikai Unióban az európaiak kivételével minden további térség és náció számára megtiltották a bevándorlást. Az 1994-re befejeződött dél-afrikai rendszerváltozást – amely az apartheid elnyomását demokráciára és szabadságra cserélte – a legtöbben si-

keresnek tartják. Az egyesült országban kialakult a három hatalmi ág rendszere, alkotmány garantálja a faji vagy nemi alapon történő megkülönböztetés tilalmát, a pénzügyi és gazdasági intézkedések révén létrejött a makroökonómiai stabilitás. A számtalan pozitív fejlemény ellenére végigkíséri az apartheid utáni időszak történetét a tény, hogy Dél-Afrikát továbbra is a széleskörű szegénység és a szélsőséges jövedelmi különbségek jellemzik, amelyek miatt óriási szakadék tántog az egyes rétegek lehetőségei, vagyona és munkabére tekintetében. (Vale, 2002)

A bevándorlás gazdasági szempontból

A globalizáció egyik markánsan észlelhető hatása, hogy a nemzetközi munkaerő-vándorlás nagyságrendje világszerte növekszik. Az ENSZ adatai szerint 214 millió ember él születési helyétől távol és a szám két évtized alatt több mint 37%-kal nőtt (New York Times, 2010). A migránsok többsége fejlődő országokból vándorolt el és viszonylag képzett. Ez a tapasztalat táplálja a globális „agyelszívással” kapcsolatos féltelmeket, azaz hogy az értékes szaktudással bíró dolgozók elhagyják anyaországaikat és a gazdagabb államokban vállalnak munkát és telepednek le (ez a népességmozgás általában délről északra irányul).

A jelenség természetesen Dél-Afrikát is érinti, több ezer szakképzett dél-afrikai távozik az országból, minden évben. A hivatalos statisztikák szerint a kivándorlás mértéke már évtizedek óta meghaladja a bevándorlást – ami „önmagában nem probléma” –, az ország fejlődése szempontjából a bajt csak az jelenti, hogy az országot elhagyó, szakképzett emberek helyére képzetlen munkások érkeznek.

Bár Dél-Afrika jól láthatóan vonzó célország a szegényebb országokból elvándorlók számára (és a külföldi munkaerő számottevő szerepet is játszik gazdaságának fejlődésben – beszédes adat, hogy az állami intézményekben dolgozó orvosok negyede külföldi – Rensburg, 1999), a nagyszámú képzetlen bevándorló nem tudja pótolni a növekvő szakember-hiányt.

Ha a kivándorlás állandósulna a 2003-ban mért szinten, évente 9000 képzett bevándorlónak kellene Dél-Afrikába érkeznie, hogy az egyensúly fennmaradjon. Szakképzett bevándorló azonban csak 500 érkezik egy évben az országba, így egyes szektorokban a munkaerő-hiány egyre nő. (Stern-Szalontai, 2006)

Az illegális migráció

Az országba érkező migránsok nagy része „engedély nélkül”, „dokumentálatlanul”, azaz tulajdonképpen illegális migránsként érkezik Dél-Afrikába. Bár több szerző is felhívja a figyelmet arra, hogy az engedély nélküli migráció mértéke az elmúlt évtizedekben ugyan növekedett, a túlzó szóhasználatot („áradat”, „emberözön”) érdemes elkerülni. A pontos létszámról napjainkban is élénk vita zajlik. A kilencvenes években 1-2 milliónál nagyobb számot kevesen mondtak, mára viszont megbízható források is említenek 8-10 millió embert. A dél-afrikai Human Sciences Research Council kutatóintézet 4-8 millió közötti adatot tart valószínűnek. (Crush, 1999) Több forrás is felhívja a figyelmet arra, hogy a valóban engedély nélkül az országban tartózkodó külföldiek száma jóval alacsonyabb lehet, mert többször is életbe lépett a bevándorlók státuszát legalizáló amnesztia. A valóságos szám nagyságrendileg a félmillió körül mozoghat. A 2001-es népszámlás szerint 1 025 072 külföldi él

“Bár Dél-Afrika jól láthatóan vonzó célország a szegényebb országokból elvándorlók számára [..], a nagyszámú képzetlen bevándorló nem tudja pótolni a növekvő szakember-hiányt.”

Dél-Afrikában, közülük 230 ezer származik Európából, 687 678 a régió országait magába foglaló SADC-térségből és további 41 817 ország érkezett Afrika többi részéről.

A jogalkalmazás az illegális migránsokkal szemben elsősorban a deportálás eszközével lép fel. Ennek nagyságrendjében Dél-Afrika a kontinens legszorgalmasabbjai között foglal helyet, hiszen 1990 óta több mint egymillió embert telepített vissza határain túlra. (Crush, 2003) A deportáltak meghatározó része (több mint 80 százalék) két országból érkezett és azokba is került vissza. Ezek az államok a Dél-Afrikával közvetlenül határos Mozambik és Zimbabwe. Bár a Dél-afrikai Köztársaság mindkét országgal együttműködik a kérdés rendezésében, az ilyen jellegű vegyesbizottságok alig tudnak látható eredményt felmutatni.

Érdekes ellentmondás, hogy a szomszédos országok közt létrejövő regionális együttműködések megkönnyítik a munkaerő áramlását, de a nacionalista érzelműek fenyegetésnek érzik a külföldi dolgozók megjelenését a munkaerő-piacon. Amíg pedig egy ország lakóinak tekintélyes része nem lehetőséget, hanem fenyegetést lát a be- és kivándorlásban, addig fennmaradnak azok a jogi korlátozások, amelyek miatt százerek tartózkodhatnak törvényi védelem nélkül az állam területén. Ráadásul a korlátozott, szigorított munkaerő-áramlást olyan alvilági jelenségek kísérik, mint az okirat-hamisítás, a hatósági korrupció és az embercsempészet.

Kockázatok – Fenntartható fejlődés

Dél-Afrika már az apartheid idején is részletes szabályozással rendelkezett a migránsokra, bevándorlókra, menekültekre és menedékkérőkre vonatkozóan, és a törvényalkotás azóta is számtalan normával igyekszik ezeket a veszélyeztetett csoportokat védeni. Úgy tűnik azonban, hogy ezek végrehajtására és betartására már kevesebb erőforrás jut. Bár az nyilvánvaló, hogy az országon belüli és – még inkább az – országok közti népességmozgás óriási hatással van a dél-afrikai régió mindennapjaira, a nemzetközi és nemzeti szabályok kevés valós hatást gyakorolnak a negatív hatások kiküszöbölésére.

A be- és kivándorlással kapcsolatos szabályozás nemzeti érdekek mentén szétszabdalt, és gyakran ellenkezik olyan regionális nemzetközi szervezetek céljaival és elveivel, mint a Dél-afrikai Fejlesztési Közösség (SADC), a Kelet- és Dél-afrikai Közös Piac (COMESA) vagy az Új Partnerség Afrika fejlődéséért (NEPAD) programot koordináló, az Afrikai Unió mandátumával tevékenykedő ügynökség.

A „szabályozási lyukak” betömése révén olyan jogszabályok születhetnének, amelyek előnyt kívácsolnak a regionális népvándorlás folyamatából (elsősorban a gazdaság számára) és minimalizálják a negatív hatásokat (főként társadalmi-szociális téren).

Nemrég átadott nyilvános vécé Khayelitsha városban. Fotó: Brett Heron

A népességvándorlás megfelelő jogi keretbe foglalása (ha ez együtt jár a jogalkalmazás megfelelő teljesítményével, a jogszabályok tartalmának és szellemiségének tiszteletben tartásával) nagyban hozzájárulhat ahhoz, hogy az érintett térségekben felszámolódjon a szegénység, csökkenjenek a társadalmi egyenlőtlenségek és érvényre jusson a „jó kormányzás”.

A bevándorlás a nemzetközi együttműködésekben

Bár a be- és kivándorlás kontinens szerte családok megélhetésének záloga, és számos közösség számára jelent fejlődési lehetőséget, jelenleg

számtalan konfliktus okozója is, és ezzel aláássa a NEPAD fő célkitűzéseit.

A Dél-afrikai Fejlesztési Közösség (SADC) fő célja, hogy a regionális integrációt, a fejlődéshez szükséges együttműködések és a szegénység felszámolását elősegítse. E kormányközi szervezet regionális stratégiai fejlesztési terve (RISDP) mégsem említi külön a migráció kérdését feladatai közt. Bár több prioritásos téma kapcsán felmerülnek a bevándorlással kapcsolatos teendők, ezért feltételezhető, hogy az SADC tisztában van a migráció szerepével saját kulcsfeladatainak végrehajtásában. (Az SADC egyik legfőbb, a mindennapokra is jelentős hatást gyakorló eredménye az Afrikai Szabadkereskedelmi Övezet meg-

teremtése, amely megállapítja, hogy a kis- és középvállalkozások, egyéni vállalkozók a regionális kereskedelem kulcsszereplői. Az ő mozgásukat és bevétel-növelési lehetőségeit mégis gyakran gátolják az egyes országok különböző migrációs-bevándorlási szabályai, még ha többnyire akaratlanul is.)

A Millenniumi Fejlesztési Célok (MDG) végrehajtása, valamint a Nemzetközi Valutaalap (IMF) és a Világbank által megkövetelt Szegénységcsökkentési stratégiák (PRSP-k) hatására az adományozó (donor) szervezetek egyre növekvő mértékben juttatnak támogatásokat a térség országaiba. Ha viszont a prioritások meghatározása és tervek megvalósítása során a migráció kérdése margóra kerül, akkor a szegénység ellen hozott intézkedések aligha lesznek képesek a nyomor felszámolására és az egyenlőtlenségek csökkentésére. Kedvező jel, hogy egyes donor szervezetek kezdik felismerni a bevándorlással kapcsolatos kérdések jelentőségét. Ennek köszönhetően jöhetett létre a kiemelkedően fontos adatok gyűjtő South African Migration Project vagy a Partnership on HIV and Mobility in Southern Africa (PHAMSA) projekt.

Az érintett területek

A Nemzetközi Migráció Globális Bizottsága (GCIM) ajánlásai alapján számos területen szükséges a szabályozás módosítása, elkészítése, vagy hatékonyabbá tétele. A 2000-ben, szintén az ENSZ keretein belül elfogadott, 189 ország által aláírt Millenniumi Fejlesztési Célok a szegénység csökkentését tűzték ki célul (Morenth, 2010), a főbb pontokat a GCIM ezek alapján vette számba.

A szervezet számára készített jelentés szerint az alábbi kérdéskörökben szükséges a jelenlegi po-

litikai felülvizsgálata, hogy a kitűzött célokhoz (a szegénység visszaszorítása, az egyenlőtlenségek csökkentése, a gazdasági fejlődés elősegítése) a dél-afrikai térség közelebb kerüljön (Crush – Williams – Peberdy, 2005):

Kormányzás

Az említett SADC tagországai és a NEPAD-on keresztül valójában az egész fekete kontinens államai egyaránt rendszeresen kifejezik, hogy céljuk a „jó kormányzás” érvényre jutásának elősegítése, ezzel összefüggésben a hivatali korrupció visszaszorítása. A bevándorlás (valamint kapcsolódó módon a vámok és jövedéki adók) kérdésének további szabályozása mind a korrupció csökkentése, mind a biztonság növelése érdekében létfontosságú.

Pénzügyi szolgáltatások

A külföldön dolgozók (például Dél-Afrikában állást talált zimbabweiek) által hazautalt jövedelmek szerepe országos, regionális és háztartási szinten is szignifikáns. (Egyes országok esetében a külföldi befektetések értékét is meghaladja.) Szükséges olyan pénzügyi szolgáltatások, banki szolgáltatások kialakítása, amelyek a relatíve kis összegeket mozgató munkavállalók, magánszemélyek igényeit kielégítik, alacsony költséggel, de biztonságosan működnek. Érdemes olyan mikrohitel-, vállalkozásfejlesztési programok kialakítása, amelyek a szegényebb térségekben, a hazautalt jövedelmek megfelelő felhasználását teszik lehetővé.

Vidékfejlesztés, élelmiszer-termelés

A bevándorlók a dél-afrikai agrárszektor munkarejének szignifikáns részét teszik ki (és további számottevő részét adják az országon belül vándorló migránsok). A mezőgazdaságban dolgozó

munkások munkakörülményeinek és munkavédelmi szabályainak fejlesztése még várat magára. Fontos tényező annak megállapítása, hogy az agrárszektor igényei hogyan befolyásolják a munkelő-keresletet, a bevándorlás jellemző irányait és számadatait, és ennek kapcsán a bevándorló közösségek életminőségét.

A bevándorlók külföldön maradt családja nagy mértékben fordítja a hazautalt jövedelmet saját, háztáji vagy kisparaszti gazdálkodásának fejlesztésére. Ez nagy hatást gyakorolhat a szegénység enyhítésére, az éhezés felszámolására.

Megjegyzendő azonban, hogy a kivándorlás a szegény térségekben ellentétes hatású is lehet, hiszen a munkaképes korú férfiak elvándorlása a háztáji gazdaságok működésében óriási űrt hagy maga után. Ennek kapcsán fontos a (részben mezőgazdasági termékekkel üzletelő) egyéni és kiskereskedők szerepének feltárása, illetve annak tisztázása mennyire vetik vissza ezek hatását az érvényben lévő határrendészeti és vámszabályok.

Infrastruktúra-fejlesztés

Bár az infrastruktúra-fejlesztés látszólag igen távol esik a bevándorlás kérdéskörétől, az ehhez kapcsolódó programoknak is számos hatása van a tárgyalt problémákra. Fontos például a bevándorlási sémák és a változó népesség számba vétele az infrastruktúra-fejlesztések (pl. útépítések) tervezésénél. Illetve mivel a (sokszor nagy építkezésekkel járó) fejlesztések rendkívül munkaerő-igényesek, arról sem szabad megfeledkezni, hogy ezeken egyre nagyobb arányban dolgoznak bevándorlók.

Kereskedelem és szolgáltatások

A határon átnyúló kereskedelem tekintélyes részét (egyres határvidékeken szinte teljesen) olyan vállalkozók bonyolítják le, aki szezonálisan vándorolnak ki (illetve be). Mivel a kisvállalkozók által bonyolított kereskedelem közvetlenül javítja a közösségek életminőségét, csökkenti a szegénységet és hozzájárul a nők gazdasági szerepének erősítéséhez, ezért támogatása és adminisztrációs terheinek csökkentése nagyon fontos teendő.

Elsősorban a szakképzett bevándorlók megjelenése van hatással a fogadó országok szolgáltató szektorára, és ez részben fordítva is igaz. Az elérhető szolgáltatások minősége meghatározza, mely régiók válnak bevándorlási célponttá.

Oktatás

A nemzetközi és belső migráció hatása talán az oktatásban a legszembetűnőbb. Az összefüggések részletes feltárása és a megfelelő szabályok kialakítása kulcsfontosságú, hiszen az oktatásnak kiemelt szerepe van a szegénység felszámolásában és a fejlődés megindításában.

A szakképzett tanítók, tanárok elvándorlása nagyban gátolhatja a kormány azon törekvését, hogy megfelelő alapfokú oktatást nyújtson. A bevándorlók gyermekei plusz helyigényt jelentenek (fizikailag) a befogadó ország oktatási rendszerében. Ha a bevándorló gyermekek és fiatalok kimaradnak a közoktatásból, az súlyos társadalmi feszültségekhez vezet.

Az elvándorló szakképzett emberek miatt (azok pótlására) fontos a Dél-afrikai Köztársaság közép- és felsőfokú oktatásának erősítése, a képzésekben részt vevők létszámának emelése.

Egészségügy, AIDS

Az egészségügy helyzete jó fokmérője egy régió fejlettségének. A gyenge egészségügyi állapot és a szegényes egészségügyi szolgáltatások hátráltatják a szegénység visszaszorítását. A képzett orvosok, ápolók, egészségügyi dolgozók kivándorlása súlyos problémát jelent az ország egyes régióiban

(ez a probléma Közép-Európában sem ismeretlen). Ez az elvándorlás csökkenti az egészségügyi szolgáltatások színvonalát, az igények hatékony kiszolgálásának lehetőségét. Mindeközben a bevándorlók egy része részben azért is keres magának új otthonot, hogy jobb minőségű orvosi ellátáshoz juthasson.

A HIV terjedése, a migráció és a szegénység között szoros összefüggés mutatható ki (részletesen ld.: Dodson-Crush, 2003). Empirikusan is alátámasztható, hogy a betegség kockázata a bevándorlói közösségekben magasabb. A szegénység, valamint a rossz élet- és munkakörülmények a képet még sötétebbé teszik.

A szakirodalom további szempontokkal bővíti a közösségek fenntarthatósága és a HIV (illetve az AIDS) terjedése közti összefüggések sorát:

Az AIDS-betegek jellemzően visszatérnek családjukhoz, hogy ápolásban részesüljenek. Emiatt nagyvárosi életmódjukat feladják és visszaköltöznek a falusi közösség keretei közé (adott esetben egy másik országba, ahonnan elszármaztak). Mások azért vándorolnak haza, hogy beteg rokonaikat ápolják.

A bevándorlók magasabb aránya önmagában is magyarázhatja, ha egy régióban nő a járványban megbetegedettek száma.

Fontos arról gondoskodni, hogy a felvilágosító és népegészségügyi nevelőprogramok elérjék a bevándorlói közösségeket.

Változó nemi szerepek a bevándorlás kapcsán

Megbízható adatok szerint, a Dél-Afrikába áramló bevándorlók egyre növekvő része nő, mind egyik képzettségi szinten. Ennek kapcsán fontos lehet annak vizsgálata, hogy a jogszabályalkotás különböző hatással jár-e a női és férfi bevándor-

lókra. Részletes vizsgálatra szorul az, hogy a migráció végső soron erősíti vagy gátolja a nők gazdasági és társadalmi szerepvállalásának erősödését.

Szükséges annak vizsgálata is, hogy a jogszabályi korlátozások hátrányosabban érintik-e a nőket mint a férfiakat, továbbá annak elemzése, hogy milyen helyzetbe kerülnek az „otthon hagyott” nők, milyen hatással van életükre a kivándorolt férj által hazautalt jövedelem. Bár témánk szempontjából nem elsődleges fontosságú, részletes feltárást kíván, hogy mik az így kialakult, nő-vezette háztartások jellemzői.

Élesedő társadalmi feszültségek

Az apartheid felszámolásával az intézményes rasszizmus véget ért a Dél-afrikai Köztársaságban. A várakozásokkal ellentétben azonban az idegengyűlölet nem tűnt el az országból, helyét gyorsan átvette a xenofóbia, ami az országba érkező bevándorlók ellen irányul.

A bevándorlással kapcsolatos problémákat és lakossági félelmeket az államhatalom gyakran képtelen csillapítani és az egyre terebélyesedő erőszak nagyon komoly fenyegetést jelent az ország békés fejlődésére.

A világ először akkor szembesült a problémával, amikor Johannesburg Alexandra városrészében felfegyverzett csoportok bevándorlókat bántalmaztak 1995 januárjában. Az atrocitásokban részt vevő bandák azért bántalmaztak Malawiból, Zimbabwéból és Mozambikból érkezett bevándorlókat, mert a migránsokat okolták a bűnözés és a munkanélküliség növekedéséért. A „buyulekhaya” (Menjetek haza!) jelszóval vonuló erőszakos csoportok célja a városrész „megtisztítása” volt. Az esetet súlyosbította, hogy az áldozatok közül többen is állították, a rendőrség

Xenofób erőszak áldozatát menekítik ki a rendőrök.

Fotó: Julian Rademeyer

nem védte meg őket a támadásokkal szemben, sőt, rendőrök is bántalmazták az őrizetbe vett bevándorlókat. 2007-ben a dél-afrikai belügyminiszter, Nosiviwe Mapisa-Nqakula találkozott a Burundiból származó bevándorlók képviselőivel, akik azt állították, hogy a rendőrséghez nem for-

dulhatnak védelemért. Beszámolójuk szerint a hatóság emberei többször is meglopták a szegény sorsú embereket és hamisan vádolták őket azzal, hogy kábítószerrel árulnak. (IOL, 2007) A bevándorlók arról is beszámoltak, hogy a mindennapos erőszak a nőket és gyermekeket sem kíméli.

Az erőszakos támadások közül egyre több végződik halálessel. 2006 legelső hetében legalább négy külföldit (köztük két zimbabweit) gyilkoltak meg erőszakos csoportok Olievenhoutbosch településen. A forrongó tömeg egy helyi férfi meggyilkolásával vádolta a külföldieket, majd a bevándorlók viskóit is felgyújtotta és azt követelte a hatóságoktól, hogy minden migránst telepítsenek ki a környékről. (Mail–Guardian, 2006)

Western Cape tartományban 2006 júliusában 21 somáliai kereskedőt gyilkoltak meg, augusztusban pedig további 26-ot. Itt a nyomozás során a rendőrség nem találta megalapozottnak a feltételezést, hogy a gyilkosságokat helyi kereskedők érdekében követték el, akik el akarták űzni a külföldről érkezett árusokat. (IOL, 2006) A helyzet leírásakor már a visszafogottságáról híres brit politikai napilap, az *Independent* is úgy fogalmazott: „Dél-Afrikába visszatért az apartheid, ezúttal a bevándorlók az áldozatok”.

2008-ban újra Johannesburgban jelent meg az erőszak, ami azonban napokon belül eszkalálódott és Gauteng tartomány más részeire, majd Durbanre és Fokvárosra is áterjedt. A zavargások ezúttal is amiatt törtek ki, hogy a helyi lakosság a bevándorlókat tartotta első számú felelősnek az országban uralkodó nagyarányú munkanélküliségért, a lakáshiányért és az egyre növekvő bűnözésért. A tomboló erőszak brutalitását jellemezte az a híres fotó, amelyet szinte minden dél-afrikai napilap címlapján közölt: a fényképen egy felgyújtott és még égő menekült férfi volt látható.

Május végén a rendőrség kérésére a hadsereget is bevetették, hogy megfékezzék a külföldiek elleni támadásokat. A zavargások súlyosságát jelezte egy metodista templom ellen intézett támadás is. A templom vezetője a helyi SABC rádióknak elmondta: a közel ezer főt befogadó épület

ellen intézett támadás annyira súlyos volt, hogy azt még a rendőrség sem tudta megfékezni.

A hónap végére csillapodó erőszakhullámnak 62 halálos áldozata lett, több százan sérültek meg. 1400 gyanúsítottat vettek őrizetbe, majd 137 embert talált bűnösnek a bíróság. (Times Live, 2010)

Konklúzió

Jól érzékelhető, hogy a 2008-as erőszakhullám megfékezésével és a bűnösök egy részének megbüntetésével a dél-afrikai bevándorlók kálváriája nem ért véget. Az ENSZ menekültügyi főbiztosa aggodalmát fejezte ki az erőszak terjedése miatt, és felszólított a zimbabweiek kiutasításának felfüggesztésére, egyben arra kérte a dél-afrikai kormányt, próbálja meg szabályozni és legalizálni a menekültek és menedékkérők tartózkodását. Malawi és Mozambik kormánya saját maga indított kampányt, hogy külföldre vándorolt polgárait hazatelepítse. Ennek eredményeként Mozambikba több ezren vissza is tértek. (IOL, 2008)

2009-ben ismét többször fordult elő szórványos erőszak bevándorlók ellen, és sajtóhírek szerint a továbbra is problémás Western Cape tartományban, Gugulethuban és Philippiiben továbbra is érezhető a feszültség. A civil szervezetek összefogásával indított Kitelepítés elleni kampány (Anti-Eviction Campaign) számos eredményt ért el a valós problémák kitárgyalásával, a xenofóbia valós természetének feltárásával, csökkentve helyi szinten a feszültségeket.

Az ország gazdasági fejlődése szempontjából is fontos, hogy széles körben pontosítsa a bevándorlókat érintő szabályozásokat, és hogy a hatóságok be is tartsák a jogszabályokban foglaltakat. A régió több országával kezdeményezett, a koráb-

biaknál szorosabb együttműködés ezen a téren is sikerrel kecsegtet. A Dél-afrikai Köztársaságba irányuló bevándorlás nem veszélyezteti az ország jövőjét, hanem reális lehetőséget kínál arra, hogy az ország gazdasági fejlődését elősegítse.

Jegyzet

1 E fogalom Desmond Tutu érsektől származik 1994-ből.

Felhasznált irodalom

Búr Gábor (2008): Az apartheid Dél-Afrikában. *Rubicon*, 2008/9.

Crush, Jonathan (1999): The Discourse and Dimensions of Irregularity in Post-Apartheid South Africa. *International Migration* 37(1999): 125-49.

Crush, J. (2003): South Africa: new nation, new migration policy? - <http://www.migrationinformation.org/Profiles/print.cfm?ID=131>

Crush, J. – Williams, Vincent – Peberdy, Sally (2005): Migration in Southern Africa – A paper prepared for the Policy Analysis and Research Programme of the Global Commission on International Migration

Dodson, B. and J. Crush (2003): "Mobile Deathlihoods: Migration and HIV/AIDS in Africa, Paper for the UNAIDS Project "AIDS in Africa; Scenarios for the Future", 2003.

Economist (2010): South Africa's strikes – After the party... ...comes an almighty hangover, 2010. 08. 26. - <http://www.economist.com/node/16891791>

Guardian (2011): David Smith: Why is South Africa still providing 'apartheid toilets?', 2011. 05. 17. - <http://www.guardian.co.uk/world/2011/may/17/south-africa-toilets-david-smith>

IOL (2006): Somali's turn to HRC as murder toll soars, Independent Online (Dél-Afrika), 2006. 08. 25. - <http://www.iol.co.za/news/south-africa/somali-s-turn-to-hrc-as-murder-toll-soars-1.291057>

IOL (2007): Police prey on refugees: claims, Independent Online (Dél-Afrika), 2007. 03. 02. - <http://www.iol.co.za/news/south-africa/police-prey-on-refugees-claims-1.317370>

co.za/news/south-africa/police-prey-on-refugees-claims-1.317370

IOL (2008): Thousands of Mozambicans return home, Independent Online (Dél-Afrika), 2008. 05. 21. - <http://www.iol.co.za/news/south-africa/thousands-of-mozambicans-return-home-1.401432>

Kendal, Rebekah (2010): The harsh realities of life for migrants in South Africa, Street News Service, 2010. augusztus 13. - <http://www.streetnewsservice.org/news/2010/august/feed-244/the-harsh-realities-of-life-for-migrants-in-south-africa.aspx>

Mail&Guardian (2006): Police arrest 36 for Olievenhoutbosch violence, Mail&Guardian Online, 2006. 01. 25. - <http://www.mg.co.za/article/2006-01-05-police-arrest-36-for-olievenhoutbosch-violence>

Morenth Péter (2009): A Millenniumi Fejlesztési Célok helyzete féltávon túl. *Afrika Tanulmányok*, 2009/3-4. Idézi: Glied Viktor: *Donorok és túlélők - Természeti katasztrófák és a nemzetközi politika*. In.: Függésben – Kényszerpályán a jövő? Publikon Kiadó, Pécs.

New York Times (2010): DeParle, Jason: Global Migration: A World Ever More on the Move, The New York Times, 2010. június 26. - http://www.nytimes.com/2010/06/27/weekinreview/27deparle.html?_r=1&ref=world

Stern, M. – Szalontai G. (2006): Immigration policy in South Africa: does it make economic sense? *Development Southern Africa*, Mar2006, Vol. 23 Issue 1, p123-145, 23p

Times Live (2010): We've been failed by those bodies meant to serve our republic, Times Live, 2010. 01. 25. - <http://www.timeslive.co.za/sundaytimes/article567295.ece/Weve-been-failed-by-those-bodies-meant-to-serve-our-republic>

Vale, Peter (2002): Migration, xenophobia and security-making in post-apartheid South Africa, *Politikon: South African Journal of Political Studies* 29.1 (2002): 7-29.

Van Rensburg, D. – Van Rensburg, N. (1999): Distribution of human resources. Health Systems Trust, *South African Health Review* 2002. Durban: Health Systems Trust, pp. 201–32.